

Boekjes van de Opvoedkundige Dienst

Vogels waarnemen

door
Edgar KESTELOOT

Koninklijk Belgisch Instituut voor
Natuurwetenschappen
Uitgave Vermogen K.B.I.N. Brussel

Boekje

N° 3

81

S 2481

RBINS

RBINS44952

S2481

Boekjes van de Opvoedkundige Dienst

BOEKJE N° 3

Vogels waarnemen

door

Edgar KESTELOOT

Assistent aan het Koninklijk Belgisch Instituut voor Natuurwetenschappen

Uitgegeven door het Vermogen van het Koninklijk Belgisch Instituut
voor Natuurwetenschappen

VAUTIERSTRAAT, 31, BRUSSEL 4

1958

Alle rechten voorbehouden

S 2481

Streptopelia turtur (LINNÉ). 1/3

Cortelduif.

VOGELS WAARNEMEN

Vroeg uit de Veren.

LEZING

Laten we maar eerlijk zijn : in de winter blijven we graag eens wat langer in bed liggen, als we de kans krijgen. Er is ook heel wat moed voor nodig om zo maar uit je warm bed te stappen als de ijsbloemen dik op de ruiten staan !

Maar in Mei is het zo'n kunst niet om tegelijk met de zon, of liever nog eerder, op te staan. Zullen we het eens doen ? Dan gaan wij samen naar het wakker worden van de vogels luisteren. Die zijn er altijd vroeg bij, zonder wekker en zonder dat ze drie keer geroepen worden. Daarom moeten wij zelf ook zorgen, vroeg van huis te gaan. Laten we zeggen, vijf kwartier voordat de zon opkomt. Het is dan nog flink donker en doodstil op straat. De meeste mensen slapen nog, waaraan ze overigens ongelijk hebben, want er is niets fijners, dan op zo'n vroege Meimorgen de geuren van pasuitgebotte heesters op te snuiven.

Niet alleen in de straten, maar ook in het bos is het nog doodstil. Alleen ver van ons weg horen wij een nachtegaal slaan. Maar het duurt niet lang, of daar wordt de stilte verbroken door een krakend liedje, het wijsje van de roodstaart. Eerst hoorden wij er maar één, tamelijk dichtbij. Maar nu zingt er een eindje verder ook al één. Die roodstaartjes zijn haast altijd het vroegst uit de veren. De nachtegaal mag je immers niet meetellen ; die heeft misschien al de hele nacht gefloten. Niet lang na de roodstaart valt zijn neef, het roodborstje, in. Een helder liedje, maar het klinkt wat droefgeestig. Het duurt nu een minuut of tien, dat deze twee het alleenrecht hebben, maar dan worden er al gauw nieuwe zangers wakker. Het eerst krijgen wij het geschetter van Klein Jantje, de winterkoning, te horen. Die maakt zoveel drukte, dat je haast zou gaan denken, dat hij het eerste wakker was geweest. Maar we weten wel beter !

Het is nu langzamerhand zo licht geworden, dat we de kleine druktemaker duidelijk op de brugleuning zien zitten. Hoor ! Daar liep ik op te wachten. Nu, achter ons, in die kastanje. Dat is een ouwe bekende : de merel. En nu horen we opeens overal om ons heen merels zingen, alsof zij op elkaar hebben zitten wachten. Wat is die merelzang toch een heerlijk geluid ! Er is nu licht

genoeg om de zangers te kunnen zien. Je hoeft niet lang naar ze te zoeken, want zij zitten meestal open en bloot. Had je ooit gedacht, dat er hier zoveel zouden zitten ?

In de verte heb ik al een poosje hun familielied, de zanglijster, gehoord. Nu valt er dicht in de buurt ook één in. Luister maar, 't is het oude deuntje : « Frederiek, Frederiek, Frederiek, Pietje, Pietje, Pietje ». Hun geluid wordt nu duidelijker, want het merelkoor begint erg te minderen. Toch is het maar ruim tien minuten geleden, dat wij de eerste merelzang vernamen. Sterker nog : je zult zien, over een minuut of vijf zingt er niet één meer. Dat is ook geen wonder, want die merels beginnen te zingen, zodra ze wakker worden. En ik denk, dat hun maag ook wel begint te knorren, zodat de lust hun gauw vergaat ! Of zou er iets anders achter zitten ?

Maar er zijn al weer andere zangers ontwaakt. De koolmezen zijn nu aan het woord gekomen. Op verschillende plaatsen in 't park klinkt hun : « Schiet in 't vuur, schiet in 't vuur, schiet in 't vuur ». 't Is te begrijpen, dat de mensen van « zagen » spreken. Dat zagen mag je dan soms danig vervelen, maar er zit nog wel enige afwisseling in. De ene keer is 't echt « schiet in 't vuur », een ander maal is het tweelettergrepig en dan kan de klemtoon ook nog verschillend vallen : « riétu riétu riétu » of « rittiér rittiér rittiér ». Trouwens, die koolmees is helemaal een grappenmaker met zijn stem. Het zal je nog vaak gebeuren, dat je een vogelgeluid hoort, dat beslist niet thuis te brengen is, zodat je voetje voor voetje de bomen gaat afzoeken. Ten slotte vind je dan... een doodgewone koolmees !

Maar wij dwalen af en zouden daardoor haast niet merken, dat fitis en tjiftjaf ook zijn gaan zingen. Ik hoor trouwens ook al een tuinfluiter. De tjiftjaf maakt het ons makkelijk, want die roept niet anders dan zijn eigen naam : « tjif-tjef-tjif-tjef-tjif-tjef » en soms uit de maat vallend : « tjif-tjef-tjef » ertussendoor. Fitis en tuinfluiter moet ik je maar eens een andere keer uitleggen, want nu vraagt de bonte specht onze aandacht. Hoor ie hem niet zingen ? Nee ? Dat is ook geen wonder, want het is een heel ongewone zang. Hij slaat een stevige roffel, die galmt door het bos. Zijn trommelstok is zijn snavel en zijn trom een dorre tak. Jammer, dat het geluid juist uit het bos aan de overkant van die brede vaart komt. Anders gingen wij eens kijken, of we die trommelaar niet te zien konden krijgen ; het is een prachtige vogel.

Stil, daar heb je eindelijk de eerste vink. Die ontbrak nog op 't appel, want als man van hoge adel kan hij ongestraft wat later verschijnen. Trouwens, zijn minder edele familieleden, de huismussen, zijn er niet vroeger om. Maar, alle gekheid op een stokje, zo'n vink is werkelijk een heerlijke zanger. Wat klinkt zijn geluid helder en krachtig. En wat is hij een toegewijd muzikant ! Let eens op zijn houding. Zijn hele lichaampje zingt krampachtig mee. Tegen het eind van zijn « slag », want zo noemen wij één couplet van het vinkenlied, kan hij zijn kopje niet in bedwang houden en dat gaat dan wel een centimeter omhoog.

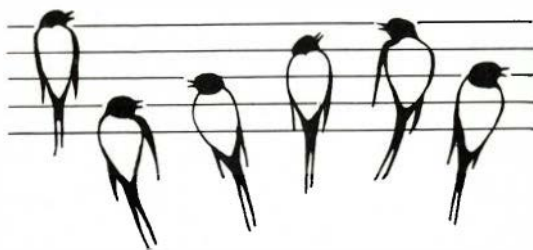
De vink is ook een volhardend zanger. Terwijl de merel het 's ochtends maar

een minuut of tien, vijftien uithoudt, blijft de vink dikwijls wel een half of een heel uur aan het woord. Later in de tijd, in het eind van Mei en het begin van Juni, kan hij overdag ook erg druk slaan. Vandaar dat de mensen vroeger zo graag een slaande vink in de kooi hadden. Voor een oud moedertje in een bedompt huisje was dat ook een heerlijke afleiding. Maar wij zijn zo gelukkig, dat wij naar buiten kunnen trekken en daar klinkt hun zang toch het mooist. Vandaar, dat wij ze liever niet in een kooitje gevangen houden.

Dat was dus onze tocht voor de ochtendzang.

Ontleend aan *Vogel, wie ben je ?*, door Ko ZWEERES en Rein STUURMAN.

Uitgeverij PLOEGSMA, Amsterdam, 1945.

Waar Vogels waarnemen ?

Nergens ontbreken er Vogels.

Misschien gelooft U mij niet zo onmiddellijk. Dat ze overal in het wilde, in de bossen, de velden, de heide, de moerassen, het water, op zee te zien en te horen zijn, weet U, maar ook in uw tuin, in het stadspark, rond de fabrieken, de havens, de spoorweginstallaties, ja zelfs midden in de stad tussen de huizenblokken zijn er Vogels. U zoudt beslist verwonderd staan bij het doorlopen van de lijst van de vogelsoorten die tegenwoordig volkomen kunstmatige landschappen bewonen. En de lijst wordt steeds langer. Ten slotte hoeft dit helemaal niet te verwonderen, want de ruimte in ons overbevolkt land aan planten en dieren toegestaan, krimpt gestadig in.

In elk geval is er keus genoeg : meer dan 350 vogelsoorten kan men in ons land aantreffen. Geven we toe dat er een groot aantal zeldzame Vogels in dit cijfer begrepen is, maar het zou U vermoedelijk meer dan één mensenleven kosten ze alle te leren kennen. Verlies daarbij niet uit het oog dat de levenswijze, de gedragingen van de Vogels uitermate belangwekkend zijn.

De anatomie is al even boeiend. Algemeenheden hierover en allerlei interessante bijzonderheden zult U aantreffen in het boekje n° 2 van deze Reeks, getiteld « De Kip ».

Vogelbroedplaatsen.

Zijn er overal Vogels en zijn alle Vogels interessant, toch zijn er enige uitverkoren plaatsen, waar U meer en gemakkelijkere waarnemingen zult kunnen verrichten. De kolonies of kollektieve broedplaatsen zijn in dat opzicht zeer merkwaardig, U kunt er immers de gedragingen van het individu, van het koppel, van de familie of van de gehele kolonie bestuderen. Daar bedoelde soorten meestal zeer sociaal aangelegd zijn en van een zekere gezelligheid houden, bestaan er gewoonlijk soms tamelijk ingewikkelde verhoudingen tussen de individuen. Het is duidelijk dat het kolonieleven een grote veiligheid betekent, door vlugger opmerken van het gevaar. Wanneer de alarmkreet voor de gehele gemeenschap weerklinkt, wordt de vijand met verzamelde krachten verjaagd... of slaan ze alle samen op de vlucht.

Hierbij een lijstje van enige belangrijke vogelkolonies en broedplaatsen. Ze zijn niet alle toegankelijk, maar U kunt zich ter plaatse inlichten of bij de vereniging der Belgische Vogelreservaten, secretariaat : Dierentuin, Astridplein, Antwerpen. Daarbij kunnen de kolonies ook verdwijnen of uitgeroeid worden, terwijl nieuwe vestigingen elders ontstaan. Daarom moeten de gegevens in deze lijst verstrekt onder dit voorbehoud aanvaard worden.

ROEK (*Corvus frugilegus* L.) in boommassieven hoofdzakelijk in het Noorden en Oosten van het land.

Kolonies te : Andenne, Arlon, Attre, Banneux, Basècles, Baulers, Beaumont, Bilstain, Bouwel, Castillon, Chapois, Chênee, Denée, Diest, Florenville, Geel, Gosselies, Grand-Han, Leefdaal, Leopoldsburg, Leut, Melreux-Hotton, Neeraren, Nessonvaux, Nivelles (Nijvel), Plombières, Rotem, Sibret (Bastogne), Sippenaken, Temploux, Ternaaien, Theux, Thiervaux-Heusy, Vaux-en-Borset, Vorselaar, Waremmes (Borgworm).

KAUW (*Coloeus monedula* L.). - Over een groot deel van het land in ruïnen, kerktorens, belangrijke kolonie te Villers-la-Ville.

BLAUWE REIGER (*Ardea cinerea* L.). - Boommassieven. Belangrijke kolonies te : Berendrecht, Meetkerke, Westkerke, Koolkerke.

AALSCHOLVER (*Phalacrocorax carbo* L.). - Boommassieven. - Kolonie te Wulveringem (Veurne) uitgeroeid in 1957.

Nu te Westkerke (Gistel) in reigerkolonie.

KLUUT (*Recurvirostra avosetta* L.). - Broedt in kleine gezelschappen. Schorren en jong Polderlandschap : het Zwin (Knokke). Kruisschans (Antwerpen).

ZWARTE STERN (*Chlidonias nigra* L.). - Vennen in omgeving van Turnhout.

VISDIEFJE (*Sterna hirundo* L.). - Enkele broedvogels op Kempische vennen. Talrijke broedplaatsen in het Nederlandse grensgebied, vooral Zeeland en Zeeuws-Vlaanderen.

DWERGSTERN (*Sterna albifrons* PALL.) op schelpenstrandjes nabij de kust : Oostduinkerke, Koksijde, Nieuwpoort (IJzermonding), Knokke (Zwin).

ZILVERMEEUW (*Larus argentatus* PONTOPP.). - Ontbreekt als broedvogel in ons land, maar komt wel in Zeeland en Zeeuws-Vlaanderen voor.

KOKMEEUW (*Larus ridibundus* L.). - Lichtaart (Snepkensvijver), Postel, Knokke (Het Zwin) (enkele koppels), Helchteren, Kalmthout.

In het Nederlandse grensgebied verscheidene broedplaatsen in Zeeuws-Vlaanderen.

Kolonievogels zijn ook de :

BOERENZWALUW (*Hirundo rustica* L.). - In stallingen : kleine kolonies, het gehele land door.

HUISZWALUW (*Delichon urbica* L.). - Onder balken, lijsten : kleine kolonies, het gehele land door.

OEVERZWALUW (*Riparia riparia* L.). - In zandbermen het gehele land door.

GIERZWALUW (*Apus apus* L.). - In torens en hoge gebouwen : het gehele land door.

Het is niet onontbeerlijk kolonies te bezoeken om veel Vogels te zien.

Buiten het broedseizoen hebben verschillende soorten gemeenschappelijke slaapplekken, voederterreinen, ruiplaatsen, overwinteringskwartieren of pleisterplaatsen op de trek.

Soms zijn het gemengde groepen. De meeste Kraaiachtigen (CORVIDAE), de Eendachtigen (ANATIDAE) en de Meeuwachtigen (LARIDAE), zijn bij uitstek sociale vogels. Zo is het normaal een heel gezelschap van Roeken, Zwarte en Bonte Kraaien en ook al Kauwtjes op de winterakkers aan te treffen. Op het strand zitten Zilvermeeuwen, Kokmeeuwen, ook al eens een Mantelmeeuw of Stormmeeuw gezellig bij elkaar. Honderde Eenden van verschillende soorten, Meerkoeten en Kokmeeuwen dobberen samen op het water. Kieviten en Spreeuwen zoeken samen voedsel op de weiden. Hele vluchten Vinken en Kepen trekken door de beukenbossen. En er zijn nog meer voorbeelden.

Zelfs in de steden doen er zich concentraties van Vogels voor op bepaalde plaatsen : op grasperkjes, waar Merels, Zanglijsters, Mussen en Spreeuwen gezapig hun kostje zoeken ; aan de vijverrand in de winter vormen de Eenden, Waterhoentjes, Mussen, Meeuwen en Duiven een bont gezelschap dat het voedsel komt weg halen en in geringere mate doet hetzelfde verschijnsel zich voor aan de voedertafel. Over dit belangwekkend onderwerp zult U meer vernemen in het Boekje n° 6 van de Opvoedkundige Dienst « Vogels beschermen ».

Wat al interessante en oorspronkelijke waarnemingen vallen er niet te doen. Bestudeer de verhoudingen van die uiteraard soms zo verschillende Vogels onder elkaar.

Waarom zoeken ze elkaars gezelschap op of is het toevallig omdat ze in hetzelfde milieu leven ?

Gaan ze soort bij soort zitten, zodat er in de grote vogelzwerm afzonderlijke, homogene groepjes ontstaan ?

Vliegen ze samen weg ? Wie eerst ? Wie laatst ?

Zijn hun bewegingen, vluchtrichting, opstijgen, neerstrijken, zwenken ge-coördineerd ?

Zijn ze verdraagzaam voor elkaar ?

Is er geen hiërarchie onder de soorten op te merken ?

En alsof we aan onze inheemse soorten en jaarlijkse wintergasten niet genoeg hadden, komen sommige jaren vreemde Vogels zgn. « invasievogels » in machtige vluchten uit Oost- of Noord-Europa. Wanneer in de Siberische of Skandinaafse wouden de zaden- en bessen oogst mislukt is, komen de Kruis-

bekken, de Siberische Notenkrakers, de Noordse Gaaïen, de Pestvogels onze gewesten binnenvallen. Hoe verloopt hun invasie ? Hoe keren ze terug ? Blijven er bij ons ? Dit zijn vragen waarop het antwoord door uw waarnemingen kan gegeven worden.

Zoals gezegd kunt U overal Vogels waarnemen. Maar er zijn beslist toch enkele uitverkoren landschappen. Ze vertonen natuurlijk een grote vogeldichtheid, terwijl men de Vogels door het ontbreken van te hoge of dichte begroeiing gemakkelijk kan waarnemen.

Schorren en slijkstranden lokken zeer veel Vogels wegens de rust en de aanzienlijke voedselmogelijkheden : tweemaal daags zorgt de vloed voor een vers gedekte tafel. Ook de vijvers of moerassen met geschikte dekkingen bieden onovertroffen observatieposten.

Anderzijds bezorgen biotopen met dichte begroeiing, zoals bossen of rietvelden voor beginners in de vogelobservatie grotere moeilijkheden.

Nochtans moge dit volstaan om U te doen inzien welke verscheidenheid aan soorten en waarnemingen de Vogels in ons land bieden.

Vorm en Houding.

Het is niet gemakkelijk een Vogel zo maar op het eerste gezicht te herkennen.

Vorm, houding en kleur spelen hierbij een voorname rol. Als alle Vogels, op enkele uitzonderingen na, een kop met snavel, hals, romp, poten, vleugels en een staart bezitten, kan de vorm toch zeer sterk uiteenlopen. Wij kunnen hier onmogelijk alle bijzonderheden aanhalen, maar de silhouet als totaalbeeld is dikwijls zeer karakteristiek. Maar de Vogel leeft, vergeten we het niet, daarom kan de silhouet aanzienlijk gewijzigd worden naargelang de houding, de bewegingen en de plaats waar de Vogel zich bevindt.

Wanneer het koud is, richt de Vogel zijn pluimen op, waardoor de isolerende

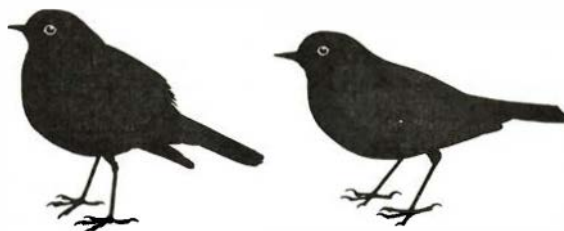

Fig. 1. — Twee silhouetten van het Roodborstje : links, bij koud weder ; rechts, normaal.

luchtlaag tussen huid en veren gevat, verdikt. Daardoor lijkt de Vogel groter, maar meer gedrongen (fig. 1). Naar gelang de psychologische toestand, waarin de Vogel verkeert, zal hij ook bepaalde karakteristieke houdingen aannemen.

Imponeren, pronken, dreigen, vluchten, minnekozen en paarspel, schrik, woede veronderstellen een hele serie gestereotypeerde houdingen.

Twee houdingen kunt U gemakkelijk onderscheiden, omdat de twee partners steeds tegenover elkaar staan : de imponeer- of dreighouding, terwijl de tegenpartij gewoonlijk de vluchthouding aanneemt. Bij de Zilvermeeuw is dat zeer duidelijk : wil de Vogel imponeren, dan neemt hij een stoere houding aan, de vleugels lichtjes opgelicht, de borst gewelfd, de kop met de snavel dreigend naar omlaag gericht. De andere Vogel in minderwaardige positie, maakt zich klein, de pluimen volkomen plat gedrukt tegen het lichaam. Hij heeft schrik en maakt aanstalten om te vluchten (fig. 2). Geef U de moeite die houdingen even te vergelijken met twee jongens die vechtensklaar tegenover elkaar staan : hier ook is er een karakteristieke dreighouding en vermoedelijk ook een vluchthouding. Grappig, vindt U niet ?

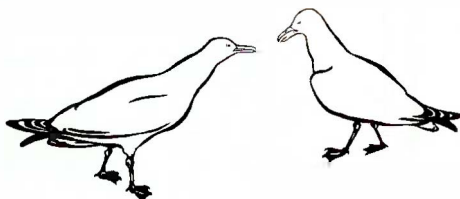

Fig. 2. — Twee houdingen van de Zilvermeeuw : links, de vluchthouding ; rechts, de dreighouding.

Bekijk de onderstaande schetsen en bestudeer de houdingen en de silhouet van de Kokmeeuw (fig. 3).

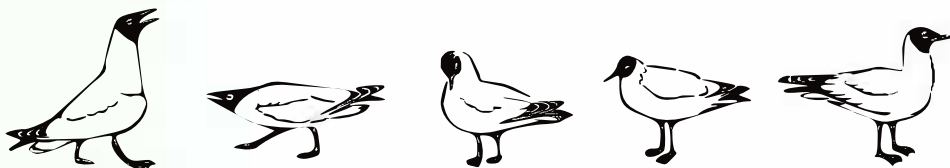

Fig. 3. — Verschillende houdingen van de Kokmeeuw.

Door het feit dat de kop met pluimen bezet is en er geen beweeglijke lippen zijn en er afgezien van de ogen omzeggens geen mimiek op af te lezen valt, worden psychologische toestanden hoofdzakelijk door de houding van de kop en hals weergegeven.

Alleen de Uilen, waarvan de ogen vooraan op de kop staan, hebben een « gelaat ». Door het merkwaardige uitdrukkingsvermogen van hun blik en door bepaalde pluimen van de kop op te richten, beschikken ze over een sterke, gevarieerde en soms schrikbaan jagende mimiek.

Sommige Vogels zoals de Kievit, de Kuifleeuwerik, de Kuifeend en andere bezitten een oprichtbare kuif of andere pronkveren, waardoor ze de prikkels die ze ondergaan, verraden. Zo is het spel van de kopkuif bij de Reigers zeer duidelijk en spannend om volgen, wanneer ze elkaar op het nest komen aflos-

sen. Ook de Botvink en vooral de Gaai bezitten oprichtbare veren op de kop. De laatst genoemde heeft dan werkelijk een zeer kwaadaardig uitzicht. Maar de Hop die bij ons steeds veelvuldiger voorkomt, bezit ongetwijfeld het mooiste kopsieraad.

Een zeer zonderlinge houding nemen de Roerdomp en zijn kleinere verwante,

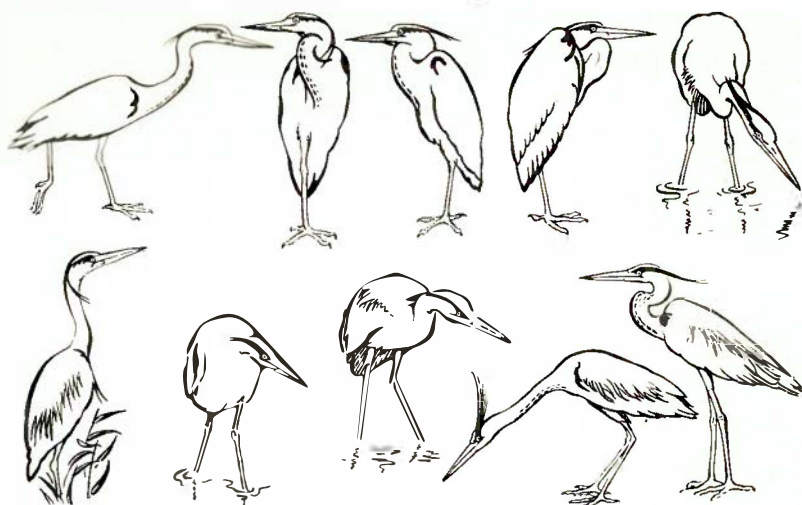

Fig. 4. — Bij de Reiger worden de verschillende psychologische toestanden voornamelijk door de houdingen van de kop en de hals weergegeven.

het Wouwaapje aan. Het zijn bewoners van de rietvelden. Wanneer ze verast worden, richten ze zich op, strekken de hals, terwijl de snavel pijlrecht naar boven punt. Aldus versmelt de Vogel volkomen door kleur en houding met het riet.

Maar om de Vogel te determineren is de rusthouding ook van belang (fig. 5).

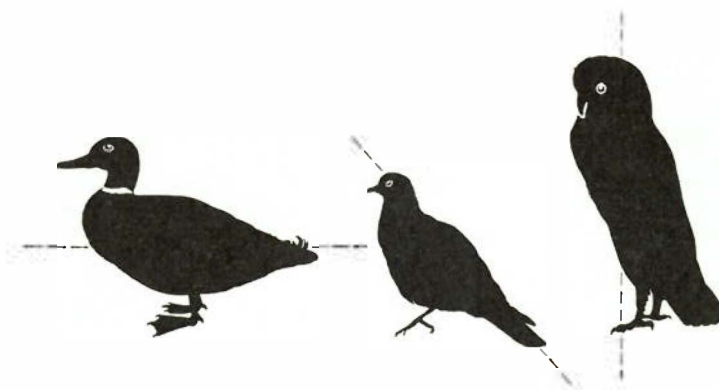

Fig. 5. — Van links naar rechts : de Blokeend, de Bosduif en de Kerkuil.

De watervogels kunnen diep in het water liggen zoals de meeste duikers,

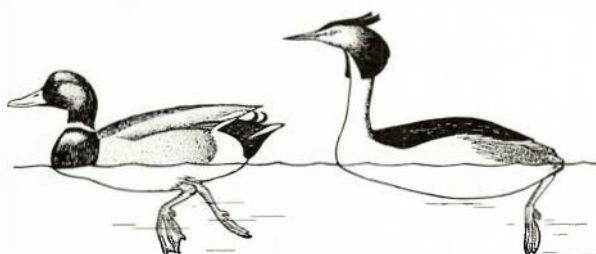
ofwel op het water dobberen. Deze laatste zijn bijna volkomen zichtbaar, terwijl de duikers enkel de hals, de kop en iets van de rug, op een rustig wateroppervlak laten zien. Bestudeer in dit verband de onderstaande tekeningen (fig. 6).

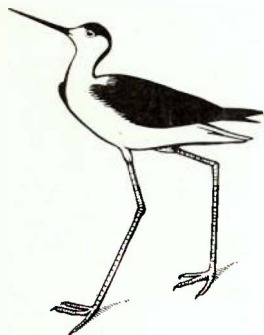
Fig. 6. — Links, de zwemmers : Eenden en Meeuwen. Ze dobberen op het water.
Rechts, Zaagbekken en Futen : als duikers liggen ze veel dieper.

Op afstand zijn detailpunten, misschien moeilijker te onderscheiden, maar beslist van groot belang.

De stand en de lengte van de Poten.

Bij de zwemmers staan de poten ongeveer in het midden geplaatst (Blok-eend), terwijl ze bij de duikers integendeel ver naar achter staan (Kuiffuut).

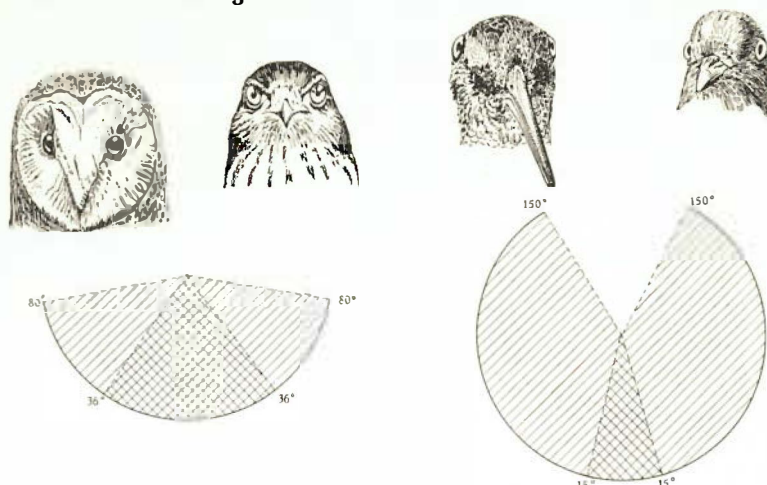

De Steltkluut waadt door het water.

De Huiswaluw als volmaakte vlieger gebruikt zelden de poten.

De stand van de Ogen.

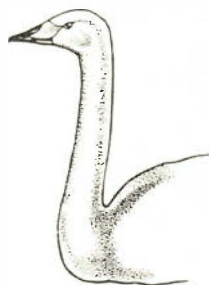
De Kerkuil en de Sperwer zijn roofvogels en moeten bijgevolg *stereoscopisch* zien. Het gezamenlijke gezichtsveld bedraagt slechts 160° , maar het gezichtsveld door beide ogen overschouwd, waar afstanden en diepte scherp gezien worden, bedraagt 72° . Dit vergemakkelijkt het ontdekken en achtervolgen van de prooi. (Fig. links.)

De Bossnep en de Houtduif zijn schuwe Vogels. Zij hebben derhalve een zeer uitgestrekt gezichtsveld (300°). Maar ze zien slechts over 30° *stereoscopisch*. (Fig. rechts.)

De lengte en de houding van de Hals.

De Blauwe Reiger bezit een lange, S-vormige hals.

De Hoelzwaan bezit een lange, gestrekte hals.

Het Waterhoen heeft een kortere, gebogen hals.

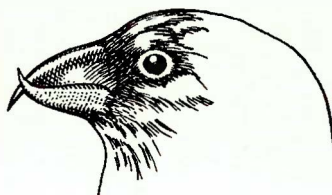

Het Kauwtje heeft een korte, gedrongen hals.

De vorm van de Snavel.

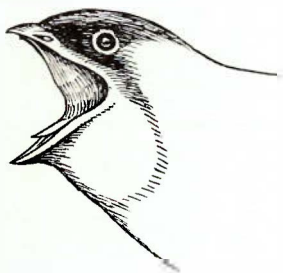
De Botvink is een zaadeter met een stompe, kegelvormige snavel.

De Kruisbek is een zaadeter, speciaal aangepast om dennenzaden uit de kegels te plukken.

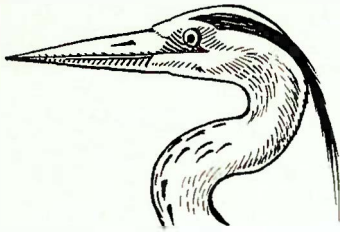
De Nachtegaal is een Insekten-eter met een scherpe, priemvormige snavel.

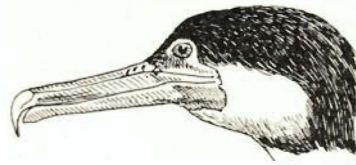
De Boerenzwaluw vangt Insekten al vliegend en kan daarom de snavel wijd opensperren.

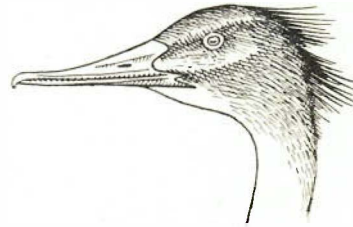
De Geitenmelker, ook Nachtzwaluw genoemd, jaagt 's nachts op Insekten. De snavelrand is van tastharen voorzien.

De Blauwe Reiger.

de Aalscholver.

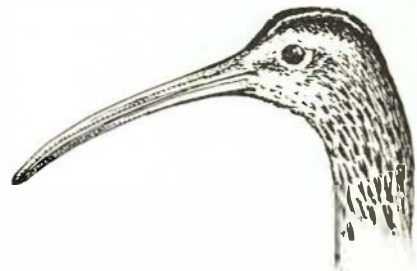

de Kuiffuut en de Middelste Zaagbek zijn viseters.

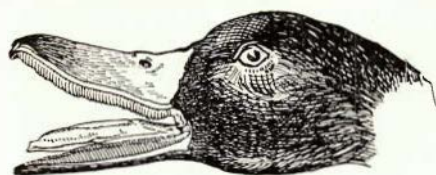
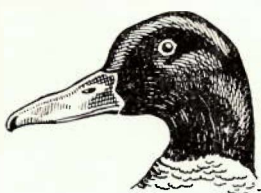
De snavels zijn aangepast om deze glibberige prooi
niet te laten ontsnappen.

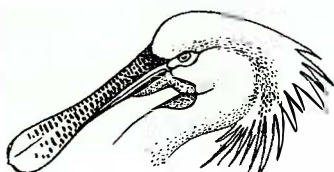
De Buizerd is een Roofvogel.

De Wulp prikt met zijn gevoelige snavel
wormpjes uit de slijk- of moerasbodem.

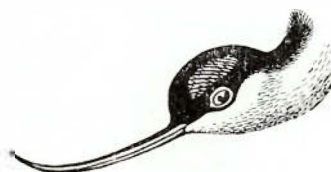
De Blokeend

en de Lepelaar

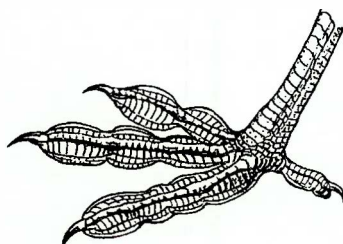
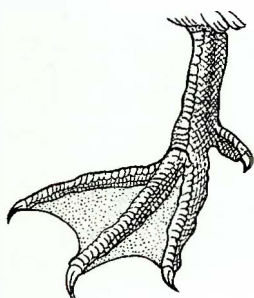
zeven waterplanten en kleine diertjes uit het water. Ze bezitten een platte zeefsnavel.

Bij de Eenden is de rand met hoornplaatjes bekleed.

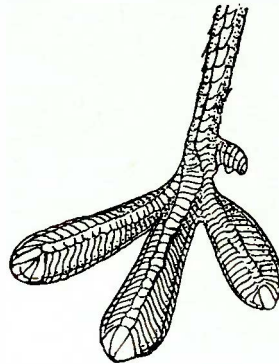
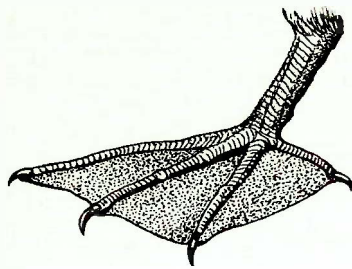

De Kluut waadt in ondiep water en maait slakjes en andere diertjes van de slijkoppervlakte weg.

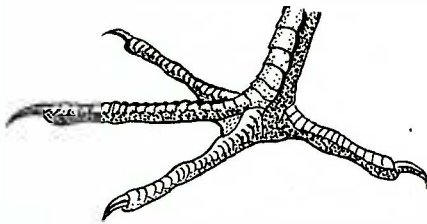
De vorm van de Poten.

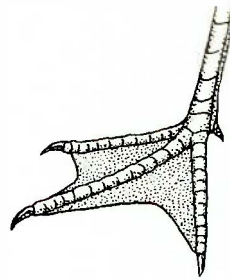
De Eend en de Meerkoet zijn zwemmers.

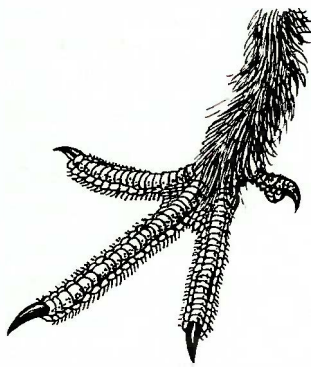
De Aalscholver en de Fuut kunnen ook uitstekend duiken.

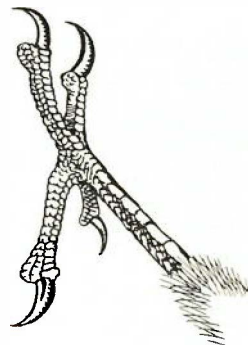
De Reiger is een wader. Bemerkt het waadvlies tussen de tenen.

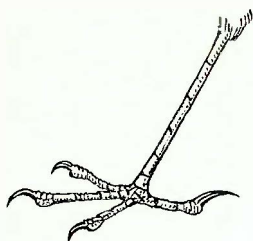
De Kluut waadt, maar kan ook zwemmen.

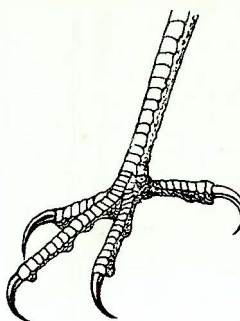
Het Korhoen scharrelt en loopt op het mulle heidezand.

De Specht klimt.

Om op de takken te roesten,
bezit het Roodborstje een lange
achterteen.

De Sperwer doodt...

Er zijn beslist nog veel meer pootvormen, terwijl ook de vorm, de lengte en de stand van de staart in aanmerking komen.

Is de Ekster en ook het Winterkoninkje met zijn opgericht staartstompje niet onmiddellijk te herkennen?

Kleur.

Als algemene regel geldt, dat de kleur van de Vogels, zoals van zoveel dieren, aangepast is om met de omgeving te versmelten.

Hoeveel prachtige voorbeelden zijn er niet : een broedende Fazantenhen of een Bossnep loopt U beslist voorbij, want U kunt ze omzeggens niet onderscheiden tussen de droge bladeren. Het zijn ook doorgaans de wijfjes die zo buitengewoon gecamoufleerd zijn om veilig hun broedplichten te kunnen vervullen. De mannetjes zijn bonter. De kleur kan dus ook als secundair geslachtskenmerk gelden. Dit is ook niet absoluut op te vatten : immers bij hoeveel soorten is er geen merkbaar verschil te bespeuren tussen mannetjes en wijfjes.

Anderzijds kunnen oudere wijfjes het mannelijk pluimenkleed aannemen, dit is het geval bij heelwat Vogels. Oudere Merelwijfjes zijn bijna zwart, terwijl de snavel geel wordt. Neemt men de eierstokken van een vrouwelijk kuikentje weg, zowel bij de Kip als de Eend, dan krijgt dit wijfje het uiterlijke van een mannetje. Daaruit besluit men dat deze secundaire geslachtskenmerken afhankelijk zijn van bepaalde hormonen door de geslachtsklieren afgescheiden. Neemt men deze weg of verwisselt men ze, dan worden meteen ook de uitwendige geslachtskenmerken gewijzigd.

Dit is een zeer ingewikkeld vraagstuk, waarop hier moeilijk verder kan ingegaan worden.

De mannetjes kunnen soms zo pronkerig zijn, dat men ze niet tot dezelfde soort als het wijfje zou rekenen ! Dit geslachtsdimorfisme is bij de Hoenderachtigen en vele Eendachtigen al zeer duidelijk, maar het sterkst uitgesproken is het ongetwijfeld bij de Kemphaan, waarvan het mannetje in de paartijd een dikke, bonte kraag van halspluimen draagt (fig. 7).

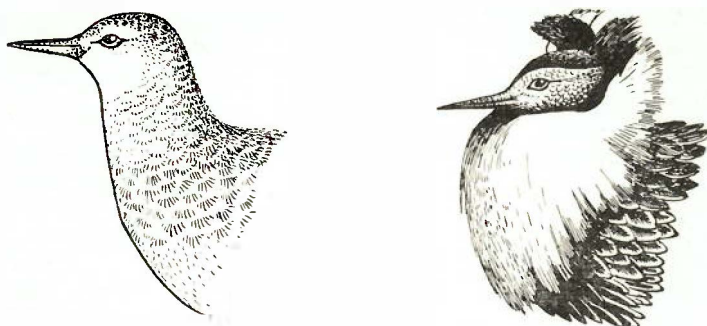

Fig. 7. — De Kemphaan links, het wijfje ; rechts, het mannetje.

Van belang zijn sommige kleurencombinaties, die slechts in bepaalde omstandigheden opvallen. Zo is de witte dijvlek van de volwassen Aalscholver slechts zichtbaar wanneer de Vogel de vleugels opheft (fig. 8). De witte vleugelspiegel van de Botvink, de Keep en nog meer Vogels valt slechts op in de vlucht. Dit is ook het geval voor de witte stuitvlek van de Tapuit. Voorbeelden zijn er genoeg. De rol en de betekenis van deze signalen is een van de spannendste en nieuwste hoofdstukken van de natuurstudie.

Bekijk ook aandachtig de kleur van de poten, allerhande kleuren kunt U aantreffen : de Roodpootruiter (of Tureluur) en de Groenpootruiter verraden

Fig. 8. — Links Aalscholver met opgeheven vleugels : de witte dijvlek is duidelijk zichtbaar. Rechts, in de rusthouding is het witte signaal bijna volkomen door de vleugels bedekt.

zichzelf, maar ook blauwe, gele, bruine en grijze poten kunt U aantreffen. Dikwijls is de kleur van de poten bij volwassen Vogels nog anders dan bij de jongen ; de onvolwassen Zilvermeeuwen hebben grijsachtige poten, maar de

oude rose ! En het Waterhoentje is in dat opzicht wel een beetje behaagziek ; deftige, groene pootjes met boven een vuurrode kouseband !

Ook de ogen vertonen een rijk kleurenpalet : wit, geel, oranje, rood, groen, paars en blauwachtig.

De kleuren zijn ongetwijfeld een van de belangrijkste herkenningmiddelen van de Vogels.

Sporen en prenten.

Op sommige gunstige terreinen laten de Vogels, zoals ten slotte ook de andere dieren, duidelijke sporen na van hun verblijf. Wanneer we « sporen en prenten » in de breedste zin opvatten, dan zouden we er beslist vele bladzijden kunnen aan besteden. Waar hebben we het meest kans duidelijke sporen aan te treffen ? Het droog zand bij kalm weder is een geschikt materiaal, liefst nog na een lichte regenvlaag of morgendauw langs het strand of in de duinen, ook deze van de Kempen, verder op de malse slijkgronden en hoe fijner het slib, hoe duidelijker de prenten afgetekend zijn. Slijkstrandjes vindt men op de slikken langs de kust (de IJzer en het Zwin), op opgespoten terreinen, leeggelopen vijvers, verlaten kleigroeven en in miniatuur langs de plasjes in karrensporen of greppels in het bos of het veld.

Onovertroffen als afdrukmetaal is de vers gevallen sneeuw. Maar eenmaal de dooi begint in te treden of ook de vorst zijn de sporen onduidelijk.

Wat kan men op de sporen aflezen ? Eerst en vooral de pootvorm. Het zal dan wel niet moeilijk meer zijn bij benadering ook de Vogel te bepalen. Immers de vormenverscheidenheid is aanzienlijk, maar daar de poot zo logisch aan het biotoop aangepast is, kan men alleen met dat kenmerk de soort in vele gevallen reeds bepalen. Let vooral op volgende punten.

Hoeveel tenen raken de grond ?

Zijn er zwem- of waadvliezen aanwezig ?

Bezitten alle tenen lange nagels ?

Welk is de afstand tussen elke prent, afstand in de lengtezin en in de breedtezin ? Hieruit kunt U ook de pootlengte afleiden, bij een stappende Vogel althans.

Welk is de manier van voortbewegen : stappen, huppelen, op één poot trap-pelen (zoals de Scholeksters wel doen), stappen en huppelen ?

Als U nauwkeurig toekijkt, zult U beslist verrassende zaken ontdekken. Vergelijk, om enkele gekende vogels van onze parken en graspleintjes te noemen, de manier van huppelen van de Mus, met dit van de Merel : telkens driemaal huppelen, nog een paar pasjes en halt houden, terwijl de Spreeuw, zoals ook de Kokmeeuwjes stappen.

Tussen het begin en het einde van een sporenreeks heeft er zich een fraktie

van het vogelleven afgespeeld en kan er zich soms al heelwat voorgedaan hebben.

Misschien kunt U de plaats vinden waar de Vogel geland is. Merk hoe de sporen er merkkelijk dieper ingeprent staan, misschien treft U er een vage indruk van de vleugelpunten of de staart zoals men soms in de sneeuw waarneemt.

Misschien heeft de Vogel onderweg halt gehouden. Wat deed hij er? Zag U er geen voedselrestjes? Bleef hij niet op één poot staan? En nog veel meer vragen kunnen er gesteld worden, terwijl het antwoord voor een kundig speurder niet lang zal uitblijven.

Maar het zijn ten slotte niet uitsluitend de poten die afdrukken nalaten.

Fig. 9. — Een deel van de vloedlijn : schelpen en rottende wieren bleven er achter. Daar krioelt het van Strandvlooien. De gaatjes zijn de openingen van haar galerijen of snavelsporen van Strandvogels, waarvan de aanwezigheid ook door voetsporen verraden wordt. Ze voeden zich immers met Strandvlooien.

Telkens de Vogel pikt laat hij een spoor na. In het gras of de begroeiing is dit niet meer terug te vinden, maar in het strand bv. wel (fig. 9). Bekijk bovenstaande tekening : het is een deel van de vloedlijn langs ons strand.

Wierenpakken bleven er achter, deze gaan in ontbinding en daarmee voeden zich de Strandvlooien. Het is een lichtschuw en vooral een « droogteschuw » dier, dat maar liefst onder zijn voedselvoorraad schuilgaat. De Pluvieren kennen dat en scharrelen in de wierenpakken om de Strandvlooien op te pikken. Ziet U de concentratie van voetsporen rond de wierenpakken? De gaatjes zijn snavelsporen of hopen van de Strandvlo. In het slik zijn de snavelsporen van de Scholekster, de Wulp en andere Vogels met zeer lange snavels gemakkelijk zichtbaar.

Andere Vogels laten nog duidelijker sporen van hun eetmalen na. Het is U wel bekend hoe en waarmede de Spechten zich voeden. Hebt U nooit een dorre tak of stam opgemerkt, waar van boven tot onder een hele rij gaatjes in gekapt waren, precies uitgepeuterd. Dat is ongetwijfeld het spoor van de Grote Bonte Specht die op zoek naar Houtrupsen en andere schadelijke Insekten was. De Zwarte Specht is meer belust op larven van de Grote Dennensnuitkever die in de dennenstompjes huizen, na het rooien van het bos. Doorgaans ziet U duidelijk de galerijen van de larve als ovaalronde openingen. Maar om zijn geliefkoosde prooien uit het diepste van hun schuilplaatsen te halen, hauwt de Zwarte Specht met zijn snavel de dennenstomp open, terwijl de houtsplinters in de nabijheid verspreid liggen. Zelfs wanneer U de dader nooit zag, is dit spoor een ontegensprekelijk bewijs van zijn tegenwoordigheid.

De Groene Specht heeft ook een specialiteit. Hij lust namelijk Mieren en dan liefst nog gaat hij de grote nesten van de Rode Bosmier bezoeken. Het

Fig. 10. — Een lijstersmidse.

zijn die indrukwekkende, soms één meterhoge nesten waar het ruist van duizende Mieren die door elkaar krioelen. Wij durven er niet te dichtbij komen, want ze bijten en bespuiten U met mierenzuur. De Groene Specht vindt de Mieren buitengewoon smakelijk : hij scharrelt een gat in het nest en met zijn lange, kleverige tong neemt hij de Mieren op. Een opengekrabt mierenest getuigt dus van het bezoek van een Groene Specht. Maar bijna alle Spechten houden van dennezaad. Dit zit echter zó veilig opgeborgen in de dennekegels, dat het voor de meeste dieren onbereikbaar is. De Eekhoorn bijt de houtachtige schubben af die de zaden beschermen. De Spechten kunnen

dit niet : zij hebben immers geen tanden, maar zij hakken de kegel open en peuteren er aldus de zaadjes uit. Maar om de kegel stevig te kunnen bewerken, wordt hij ergens tussen een spleet van de schors of in een takkenspriet gekneld. Is er geen geschikt « aambeeld » aanwezig, dan wordt er gauw een met de snavel gekapt. De Specht komt telkens één dennekegel aanbrengen, hamert er op, plukt hem leeg en verwijderd hem om er een nieuwe te plaatsen. Als hij zijn smidse enkele weken ononderbroken kan gebruiken, blijft er onder deze boom een hele stapel bewerkte kegels achter : een spechten-smidse. Begrijpt U deze term ? Er wordt ook weleens van een merel- of een lijstersmidse gesproken, maar dit is ten slotte toch iets anders. De Zanglijster, een nauwe verwante van de Merel en de andere vertegenwoordigers van deze familie, zijn verzot op Huisjesslakken. Maar deze zitten meestal zeer veilig weggeborgen in een schelp. Wat dan gedaan ? Ze brengen hun prooi naar een steen of een ander hard voorwerp op de grond en verbrijzelen er de schelp op om het lekker hapje te kunnen bemachtigen. Regelmatig keert de Merel of de Zanglijster naar zijn smidse terug, waarrond de talrijke verbrijzelde schalen getuigen van zijn eetlust, maar ook van zijn schrandereheid. In de zeeduinen, waar wegens het hoge kalkgehalte veel Huisjesslakken aanwezig zijn, hebt U wel kans rond een steen of puinbrok een lijstersmidse te ontdekken.

En moest U in het gras, in de sneeuw of gelijk waar, bloedsporen, indrukken van vleugelslagen en pluimen aantreffen die overal in het ronde gestoven waren, dan kunt U wel vermoeden wat er gebeurd is. U hebt de slagplaats van een Roofvogel ontdekt met de plukresten. Als U goed toekijkt en een greintje speurzin bezit, kunt U, alsof U er getuige van geweest ware, het gehele drama weder samenstellen. Stort zich een Roofvogel op zijn prooi, dan is dat gehele drama voor een flink speurder uit de restjes en de sporen die er achterbleven, af te lezen. Een voorbeeldje. Een aantal pluimen, bij nader onderzoek blijken ze het eigendom van een Zanglijster te zijn, liggen rond een boomstronk verspreid. De snavel en een poot bleven er ook achter. Maar een grotere, wit- en bruingestreepte pluim verraaft onmiddellijk de dader : een Sperwer. Kenmerkend is het feit dat de spoelen van de veren van zijn slachtoffer geknakt zijn bij het plukken. De Roofdieren, zoals de Vos, de Bunzing, de Wezel, het Hermelijn en andere die ook Vogeltjes lusten, bijten de spoel door. Sporen en indrukken van de vleugelslagen en scharrelen met de poten wijzen op de hopeloze pogingen van de Zanglijster om aan zijn moordenaar te ontsnappen.

Zouden overtuigende bewijzen nog ontbreken, dan zal de Klauwier, waarvan verschillende soorten in ons land voorkomen, er ongetwijfeld wel voor zorgen, want hij spietst zijn prooien vast op doornen. Zo vindt U meestal op de lange, scherpe en sterke doornen van de Sleedoorn of de Duindoorn allerlei grote Kevers, een Vogeljong, een Hagedisje of andere prooien gespijkerd : dit is de voorraadkamer van de Klauwier. Begrijpt U ook de eigenaardige volksnaam « Negendoder » of « Steekster » ?

Braakballen.

Een zeer belangrijk dokument zijn de braakballen. Hoe moeilijk is het niet voor vele Vogels na te gaan wat ze juist eten? Welnu, de braakballen geven ons de nauwkeurige samenstelling van hun menu. Wat zijn nu eigenlijk braakballen?

Een Vogel bezit geen tanden en slikt dus zijn voedsel in. Wanneer bij een zaad- of insekteneter het voedsel ongestraft doorheen het spijsverteringskanaal kan schuiven, is dit niet het geval voor Vogels die zich met allerhande prooien voeden. Na een eerste verweking ondergaan te hebben, worden de spieren, weefsels en ingewanden, kortom de weke delen spoedig verteerd. Maar wat blijft er dan over? Het geraamte, de haren, de klauwen of nagels. Dat is beslist niet zeer smakelijk. Daarom braakt de Vogel de onverteerbare resten uit, na ze eerst in de maag tot een balletje gekneet te hebben. Beenderen en haren vormen tamelijk stevige, viltachtige bollen. Het zijn de braakballen, op het eerste gezicht wel vies, maar toch interessant. Braakballen worden in de handboeken bijna uitsluitend voor de Roofvogels, waaronder vooral de Uilen, vermeld. Maar er zijn veel meer Vogels die braakballen produceren. Enkele soorten? De Reigerachtigen, waaronder de Blauwe Reiger, de Roerdomp, ook de Wulp, de verschillende Meeuwen, het IJsvogeltje, Kraaien en nog andere.

De Koekoek, in elk opzicht een eigenaardige Vogel, doet het weerom op een heel andere manier.

Hij voedt zich hoofdzakelijk met die vieze, harige rupsen. Nu betekenen die haren een kostbaar verdedigingsmiddel voor de Rups. Deze haren vallen gemakkelijk uit of breken af en verwekken een onverdraaglijke jeuk. Een lichte huidontsteking bij de Mens is niet zeldzaam. Niet te verwonderen dat geen enkele andere vogelsoort deze klanten lust. De Koekoek echter maakt er zijn lievelingskostje van. Al die haartjes blijven in de slijmwand van de maag kleven en vormen er na een zekere tijd een dichte en hinderlijke bekleding. Ten slotte komt de oppervlaktelaag van de maag met al die haren los, terwijl eronder een nieuwe wand gevormd wordt. Haren en slijmvlies worden tot een bolletje gekneet en uitgebraakt. Hoe eigenaardig: een Vogel die een deel van zijn maag uitbraakt!

Plukken we een braakbal van een Uil uiteen, dan bemerken we een viltige massa, waarin kleinere beentjes verspreid liggen. Bij nader onderzoek zijn bv. de haren van Mollen zeer goed te onderscheiden. Gemakkelijker is het om de beenderen te determineren, vooral de schedels. Aan het gebit kan men gemakkelijk de Knaagdieren van de Insekteneters onderscheiden. Heel karakteristiek zijn de tandjes van de Spitsmuizen met hun scherpe, orangerode punten (fig. 11).

Braakballen kunnen ook insektenvleugels of keverschilden bevatten. De chitine waaruit ze bestaan, is immers onverteerbaar. Zo vertonen de braak-

ballen van het Steenuiltje in de meimaand dikwijls uitsluitend poten en dekschilden van Meikevers.

Ook bij de Reiger kan het menu zeer gevarieerd zijn en is de studie van de braakballen, die gewoonlijk bijna de gestalte van een kippenei bereiken, zeer boeiend.

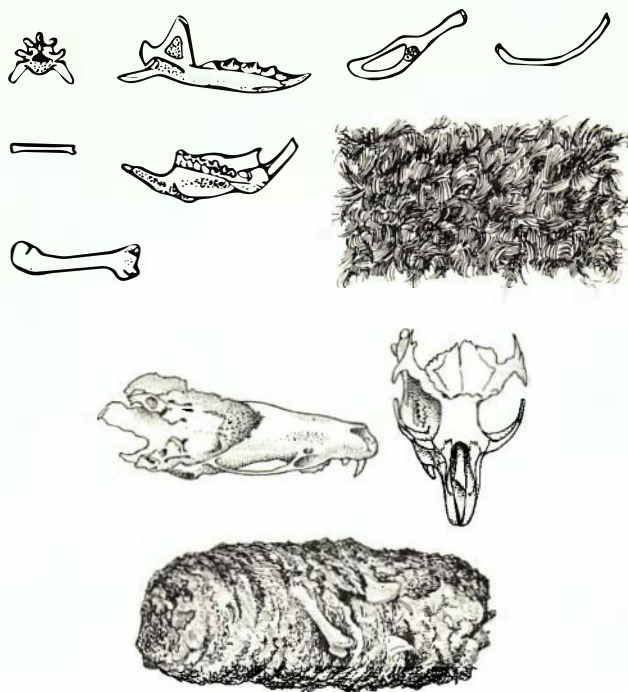

Fig. 11. — Ontleding van een braakbal. Bovenaan, verschillende beentjes en twee onderkaakbeenderen. Het bovenste is van een Spitsmuis, het onderste van een Knaagdier. Veel haren en soms pluimen komen er in voor. De schedel links behoort toe aan een Mol, de rechtse aan een Knaagdier. Onderaan een braakbal zoals hij aangetroffen wordt.

Zelfs de uitwerpselen kunnen interessante aanwijzingen verschaffen. Vindt U de bodem, de takken of de boomstam witgekalkt, kijk dan naar boven, er bestaat veel kans dat U het nest of toch minstens de slaap- of roestplaats van de dader ontdekt.

Onder de slaappleatsen van de bessenetende Vogels, zoals de Merels en andere Lijsterachtigen, schieten de kiemplantjes op van de bomen en de struiken waar ze zich gingen voeden. Ze worden dus door deze Vogels verspreid. De zaadjes in de bes, ontdaan van het vruchtvlees gedurende hun lange reis door het spijsverteringskanaal, komen op de grond terecht badend in een mestdruppeltje, waar ze ontkiemen.

De onderlinge afhankelijkheid van Vogels en Planten in dit geval op het gebied van voeding en verspreiding, opent weerom een belangwekkend waarnemingsveld, waar U heelwat ontdekkingen kunt doen !

De Zang.

Een goed vogelkenner zal onmiddellijk, zonder zelfs de zanger te zien, hem aan zijn lied herkennen. U de zang van een Vogel in woorden omzetten, is geen gemakkelijke taak.

Onthoud nochtans het volgende : de meeste Vogels beschikken over een min of meer uitgebreide keus van geluiden. Aldus is het in vele gevallen niet alleen mogelijk de soort te herkennen, maar ook het geslacht en zelfs de psychologische toestand van de Vogel. Al deze geluiden zijn enigszins te vergelijken met onze mensentaal ; de zang is het uitdrukkingsmiddel van de Vogel, de manier om iets aan zijn soortgenoten mee te delen. Niet altijd zijn deze geluiden door het stemorgaan voortgebracht : jonge Reigers klepperen met de snavels en de Specht trommelt op een holle boomstam of een dode tak.

Merken we ook op, dat we slechts bezwaarlijk alle Vogels, zelfs al worden sommige soorten tot de orde van de Zangvogels (PASSERIFORMES) gerekend, als zangers kunnen bestempelen : Kraaien krassen, de Gaai krijst, terwijl de Haan kraait, de Hen kakelt, andere Vogels kwetteren, kirren, fluiten of piepen. De Sprinkhaanzanger sjirpt als een Sprinkhaan, terwijl de roep van de Roerdomp als het loeien van een Koe, dof en diep over het moeras, weergalmt.

Ook over de anatomie van het stemorgaan bij de Vogels zult U meer inlichtingen aantreffen in het Boekje n° 2 van de Opvoedkundige Dienst, getiteld « De Kip ».

We mogen toch aannemen dat de minst begaafde onder de Vogels een alarmkreet kan uiten. Dat dit geen zuiver schrikreflex is, maar een verwittiging, kunt U besluiten uit de vluchtreactie die de alarmkreet bij andere Vogels, zelfs vreemde, uitlokt. In de laatste jaren worden in Frankrijk de Kraaien, die aanzienlijke schade aan de gewassen toebrengen, verjaagd door hun eigen op magnetische band opgenomen angstkreten te laten weerklinken. De Vogels menen door hun soortgenoten van een mogelijk gevaar verwittigd te worden en nemen alle samen de vlucht. Eén « uitzending » van amper 30 sec van op 100 tot 400 m afstand was voldoende om de Kraaien reeds te doen vluchten. En zij bleken, zelfs bij veelvuldige herhaling van het experiment, hun vergissing niet te merken. Dergelijke proeven werden ook met Meeuwen en Spreeuwen met hetzelfde sukses genomen.

Het is bekend dat de Gaai elke vreemde tegenwoordigheid, ook deze van mensen, verraadt en alarm schreeuwt. Daardoor verwittigt hij al de bosbewoners en meteen ook... de boswachter. Maar gedurende de broedtijd in het voorjaar, wanneer hij ergens in het bos zijn nest met eieren of jongen heeft, zwijgt de slimmerd.

Kenneren zullen allicht de zang die de inbeslagname van het territorium beuidt, wel onderscheiden. Tekent U dan nog de verschillende zangposten op en ook de uren, dan zult U dag op dag en op het uur na dezelfde Vogel op post

vinden. De verschillende zangposten bakenen het territorium af. Dit is het gebied waar de Vogel gedurende dit broedseizoen zal vertoeven, zich voeden, zijn nest bouwen en zijn jongen zal groot brengen. De uitgestrektheid van het territorium en dus ook de afstand tussen de zangposten hangt af van de gestalte van de Vogel en van zijn voedselbehoeften. Alhoewel het gewaagd is hier een vaste wet voorop te stellen, mogen we toch aannemen dat een kleine Vogel doorgaans ook een kleiner territorium heeft. Wilt U zich op deze studie toeleggen, dan begint U maar best met de Merel uit uw tuin, waarvan de zangposten altijd opvallend zijn : liefst gaat hij op de hoogste boom zitten, op een dakgoot en andere plaatsen waar hij zijn liedje uitkweelt.

Is er een territorium veroverd, dan moet er nog een levensgezellin gevonden worden, nu weerklinkt de lokzang. Bij de meeste Vogels is hij verscheiden, klankrijk en aanhoudend. Het is hier weerom vanzelfsprekend het mannetje dat zingt. Dit alles gebeurt in de paartijd, in de lente dus, maar kan toch wel tot in de zomer duren bij Vogels die meer dan één legsel voortbrengen. Sommige laten zich soms door een al te milde winter misleiden en beginnen reeds in januari te zingen. Maar dat is slechts een vals alarm !

Doorgaans zingen ze het luidst en het meest bij zonsopgang en 's avonds. Rond het middaguur, vooral in de volle zomer, wanneer het zeer warm is, hoort men ze niet meer. Spannend is het een uurrooster van de vogelzang op te maken. Eén uur vóór zonsopgang gaat U zich in het kreupelhout of een vogelrijke plaats opstellen en U tekent telkens de zanger op en het uur waarop U hem hoorde. Spannende momenten zult U beleven !

In de rui, wanneer de Vogel een moeilijke periode doormaakt, en zich veiligheidshalve maar best verstoppt, zingt hij niet meer.

Het spreekwoord zegt dat men de Vogel aan zijn zang kan herkennen. Ja, op voorwaarde dat men een fijn vogelkenner is. Want sommige Vogels bootsen andere na, zoals de Spotvogel, waarvan de naam veelzeggend is. Ook de Spreeuw neemt het kenwijsje van zijn geburen over. Nu eens zal hij de zang van de Merel nabootsen, dan weer van een andere Vogel en dat alles wordt op de meest onverwachte manier samen verwerkt.

Wanneer U zeer handig in het nabootsen zijt, kunt U een buitengewoon spannend gesprek voeren met de Vogels. Als 's avonds het Steenuiltje roept, tracht het te beantwoorden. Als uw uilenkreet echt klinkt, dan zal de Vogel wel antwoorden. Met de Koekoek, waarvan de roep niet zo moeilijk is na te bootsen, gaat het best. Beproof het ook eens met de Wielewaal !

Het vogelgeluid kan ook dienen om kontakt te houden met de soortgenoten. Gedurende hun verplaatsingen in het dichte struikgewas reageren de Staartmeesjes op elkaars gepiep : zo blijft de groep samen. De Haan verwittigt zijn Hennen door een speciaal geluid dat er een lekker hapje wacht.

Zelfs de jongen die pas het ei verlieten, hebben ook hun taaltje, een hele reeks geluiden, bedelgeluiden noemt men ze, omdat ze de ouders tot voederen nopen. En wie het luidst schreeuwt, krijgt het meest. Nog veel mogelijkheden

zijn er met talrijke varianten : de studie van de Vogelgeluiden is een uiterst belangwekkend en nieuw studieterrein.

De Vlucht.

De vlucht van de meeste Vogels is zo karakteristiek, dat deze reeds op zichzelf een herkenningmiddel vormt.

De zweefvlucht is beslist het gemakkelijkst te herkennen ; de Vogel heeft lange, smalle vleugels als een zeilvliegtuig. Meestal beschrijft hij grote kringen. Voor een Roofvogel die zijn prooi op de grond moet vinden, is dit ongetwijfeld een groot voordeel. Daardoor vertoeft hij langer boven een bepaalde plaats en heeft ook meer kans de begeerde prooi te ontdekken. Handig weten deze zeilvliegers van de opwaartse luchtstromingen gebruik te maken. Boven sterk verhitte, open zandvlakten of in de steden boven huizenblokken ontstaan opwaartse luchtstromingen. U weet immers dat warme lucht lichter is en dus stijgt. Opwaartse stromingen ontstaan ook wanneer de wind een weerstand ontmoet, zoals langs de kust boven de duinen, langs een bosrand. Richt uw waarnemingen op deze gegevens.

Andere Vogels, de meeste, vliegen in de echte zin van het woord. Deze hebben kortere vleugels die ze met snelle, korte slagen bewegen. Hebben ze integendeel brede en lange vleugels, dan roeien ze met kalme, statige vleugelslag, zoals de Reiger.

Nu kan de Vogel steeds maar met hetzelfde tempo de vleugels op en neer bewegen, waardoor een vrij regelmatige vliegbaan beschreven wordt, maar kleinere Vogeltjes, zoals Vinken flapperen een paar keren met de vleugels om dan een eindje te zweven en opnieuw hoogte en snelheid te winnen door nog een paar vleugelslagen. Daardoor ontstaat natuurlijk een golvende vliegbaan.

Vogels die op levende prooi jacht maken, zowel Visjes als kleine Zoogdieren, kunnen soms een tijdje ter plaats in de lucht blijven hangen. Door een versnelde vleugelslag tegen de wind in, behouden ze ongeveer dezelfde hoogte, terwijl de wijd opengespreide staart remt. De Vogel vliegt ter plaats. Die eigenaardige vlucht noemt men weleens « bidden » of « wiekelen ». Observeer deze akrobatie bij de Torenvalk of bij de verschillende soorten Sternes.

Al even eigenaardig is de jachtmethode van de Vliegenvangers. Ze knikken een paar keren door hun pootjes, vliegen bliksemsnel op een Insekt af, snappen het in de vlucht en komen onmiddellijk naar hun observatiepost terug. Ook de verwante Roodstaartjes doen dit weleens.

En zoudt U de verticale spiraalvlucht van de Veldleeuwerik niet onmiddellijk herkennen ?

Zo zijn er tal van voorbeelden, waar de vlucht van een Vogel zo karakteristiek is, dat ze als herkenningmiddel kan dienen.

Maar indien U goed en aandachtig gaat toekijken, zult U beslist nog veel meer ontdekken.

Vestig U aandacht op de volgende punten.

Wat gebeurt er met de poten ? Met de hals ?

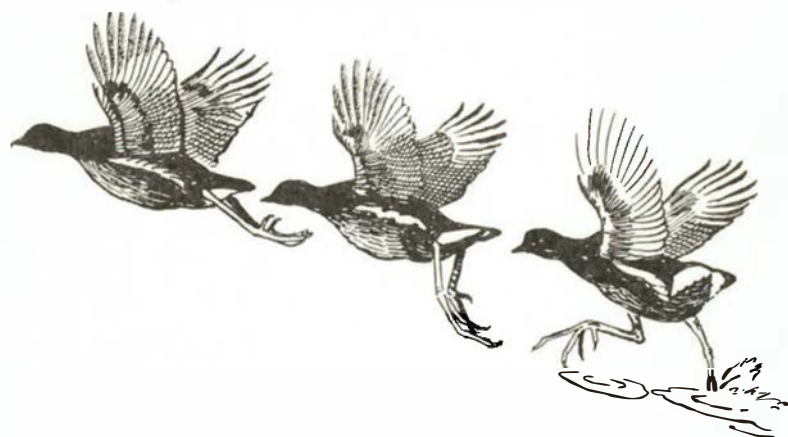
Hoe landt de Vogel ? Hoe start hij ?

Vergelijk bv. het opvliegen van een Waterhoen met dit van een Eend.

Ga de bewegingen na van de staart : openspreiden, oprichten of neerdrukken.

Vergelijk de snelheid van de vleugelslag.

En indien mogelijk maak schetsen van uw waarnemingen.

EEN PAAR PRAKTISCHE RAADGEVINGEN

De Vogels beschikken doorgaans over een uitstekend gezicht, daarom :
benader ze behoedzaam ;

maak gebruik van de dekkingen ;

maak geen plotselinge, nutteloze bewegingen ;

breng langzaam uw verrekijker naar uw ogen ;

draag geen te opvallende gekleurde kledingstukken ;

neem liefst niet de rechtopstaande houding aan, blijf gehurkt of ga zitten.

Het is gewenst alleen of in klein gezelschap Vogels te observeren.

De Vogels horen ook zeer goed, daarom : vermijd het knappen van droge
twijgen en elk nutteloos geluid. Vooral de hoge en scherpe geluiden dragen
ver en worden door de Vogels goed waargenomen. Tracht vooral te zwijgen.

Ten slotte :

Zorg er voor dat U de zon in de rug hebt : de omlijning en vooral de kleur
van de Vogel komen duidelijker naar voor.

U hebt het meest kans Vogels in de vroege morgen waar te nemen.

Blijf op de fiets of in de wagen, indien U
Vogels ontmoet langs de weg. De silhouet
van een auto verschrikt hen minder dan deze
van een mens !

Op terreinen waar dekkingen ontbreken,
kunt U een schuilhut bouwen. Tracht het
materiaal en het uitzicht ervan zoveel moge-
lijk aan te passen aan de omgeving. Gelei-
delijk kunt U de hut ook dichterbij brengen bij
het nest, waarvan U de eigenaars wilt waar-
nemen. Om de Vogels sneller te doen terug-
keren, wanneer U het schuilhutje betrokken
hebt, ga er met twee of drie personen naar
toe. U blijft alleen achter in de schuilhut,
terwijl de andere personen terugkeren. De
Vogels kunnen niet tellen ! Ze menen dat alle
gevaar verdwenen is en komen spoedig terug.

Edgar KESTELOOT

Assistent aan het Koninklijk Belgisch Instituut
voor Natuurwetenschappen.

LIJST VAN DE VERMELDE VOGELS

Aalscholver.	<i>Phalacrocorax carbo</i> (LINNÉ)	Cormoran.
Blokeend.	<i>Anas platyrhynchos</i> LINNÉ	Col-vert.
Boerenwaluw.	<i>Hirundo rustica</i> LINNÉ	Hirondelle de cheminée.
Bosduif.	<i>Columba palumbus</i> LINNÉ	Ramier.
Bossnep.	<i>Scopolax rusticola</i> LINNÉ	Bécasse.
Bosuil.	<i>Strix aluco</i> LINNÉ	Hulotte.
Botvink.	<i>Fringilla coelebs</i> LINNÉ	Pinson.
Buizerd.	<i>Buteo buteo buteo</i> (LINNÉ)	Buse variable.
Dennenkruisbek.	<i>Loxia curvirostra</i> LINNÉ	Bec-croisé.
Dodaars.	<i>Poliocephalus ruficollis</i> (PALLAS)	Grèbe castagneau.
Dwergstern.	<i>Sterna albifrons</i> PALLAS	Sterne naine.
Ekster.	<i>Pica pica</i> (LINNÉ)	Pie.
Gaai.	<i>Garrulus glandarius albipectus</i>	Geai.
	KLEINSCHMIDT	
Gaai (Noordse).	<i>Garrulus glandarius glandarius</i> (LINNÉ)	Geai du Nord.
Geitenmelker.	<i>Caprimulgus europaeus</i> LINNÉ	Engoulevent.
Gierzwaluw.	<i>Apus apus</i> (LINNÉ)	Martinet noir.
Groenpootruiter.	<i>Tringa nebularia</i> (GUNNERUS)	Chevalier à pattes vertes.
Hoelzwaan.	<i>Olor cygnus</i> (LINNÉ)	Cygne chanteur.
Hop.	<i>Upupa epops</i> LINNÉ	Huppe.
Huisemus.	<i>Passer domesticus</i> (LINNÉ)	Moineau domestique.
Huiszwaluw.	<i>Delichon urbica</i> (LINNÉ)	Hirondelle de fenêtre.
Ijsvogel.	<i>Alcedo atthis</i> LINNÉ	Martin-pêcheur.
Kauw.	<i>Coloeus monedula</i> (LINNÉ)	Choucas.
Keep.	<i>Fringilla montifringilla</i> LINNÉ	Pinson du Nord.
Kemphaan.	<i>Philomachus pugnax</i> (LINNÉ)	Combattant.
Kerkuil.	<i>Tyto alba</i> (SCOPOLI)	Effraie.
Kievit.	<i>Vanellus vanellus</i> (LINNÉ)	Vanneau.
Kluut.	<i>Recurvirostra avosetta</i> LINNÉ	Avocette.
Koekoek.	<i>Cuculus canorus</i> LINNÉ	Coucou.
Kokmeeuw.	<i>Larus ridibundus</i> LINNÉ	Mouette rieuse.
Koolmees.	<i>Parus major</i> LINNÉ	Charbonnière.
Korhoen.	<i>Lyrurus tetrix</i> (LINNÉ)	Petit Tétrás.
Kraai (Bonte).	<i>Corvus cornix</i> LINNÉ	Corneille mantelée.

Kraai (Zwarte).	<i>Corvus corone</i> LINNÉ	Corneille noire.
Kuifeend.	<i>Aythya fuligula</i> (LINNÉ)	Morillon.
Kuiffuut.	<i>Podiceps cristatus</i> (LINNÉ)	Grèbe huppé.
Kuifleeuwerik.	<i>Galerida cristata</i> (LINNÉ)	Cochevis.
Lepelaar.	<i>Platalea leucorodia</i> LINNÉ	Spatule.
Meerkoet.	<i>Fulica atra</i> LINNÉ	Foulque.
Merel.	<i>Turdus merula</i> LINNÉ	Merle.
Nachtegaal.	<i>Luscinia megarhyncha</i> BREHM.	Rossignol.
Notenkraker	<i>Nucifraga caryocatactes</i>	Casse-noix de
(Siberische).	<i>macrorhynchus</i> BREHM.	Sibérie.
Oeverzwaluw.	<i>Riparia riparia</i> (LINNÉ)	Hirondelle de rivage.
Pestvogel.	<i>Bombycilla garrulus</i> (LINNÉ)	Jaseur du Nord.
Reiger (Blauwe).	<i>Ardea cinerea</i> LINNÉ	Héron cendré.
Rietgans.	<i>Anser fabalis fabalis</i> (LATHAM)	Oie des moissons.
Roek.	<i>Corvus frugilegus</i> LINNÉ	Freux.
Roerdomp.	<i>Botaurus stellaris</i> (LINNÉ)	Butor.
Scholekster.	<i>Haematopus ostralegus</i> LINNÉ	Huïtrier.
Specht (Groene).	<i>Picus viridis</i> LINNÉ	Pic vert.
Specht (Grote Bonte).	<i>Dendrocopos major</i> (LINNÉ)	Epeiche.
Specht (Zwarte).	<i>Dryocopus martius</i> (LINNÉ)	Pic noir.
Sperwer.	<i>Accipiter nisus</i> (LINNÉ)	Epervier.
Spotvogel.	<i>Hippolais icterina</i> (VIEILLOT)	Contrefaisant.
Spreeuw.	<i>Sturnus vulgaris</i> LINNÉ	Etourneau.
Sprinkhaanzanger.	<i>Locustella naevia</i> (BODDAERT)	Locustelle tachetée.
Staartmees.	<i>Aegithalos caudatus</i> (LINNÉ)	Mésange à longue queue.
Steenuil.	<i>Athene noctua</i> (SCOPOLI)	Chevêche.
Steltkluit.	<i>Himantopus himantopus</i> (LINNÉ)	Echasse blanche.
Stern (Zwarte).	<i>Chlidonias nigra</i> (LINNÉ)	Guifette noire.
Stormmeeuw.	<i>Larus canus</i> LINNÉ	Goéland cendré.
Tapuit.	<i>Oenanthe oenanthe oenanthe</i> (LINNÉ)	Motteux cendré.
Torenvalk.	<i>Falco tinnunculus</i> LINNÉ	Cresserelle.
Tureluur.	<i>Tringa totanus totanus</i> (LINNÉ)	Gambette.
Veldleeuwerik.	<i>Alauda arvensis</i> LINNÉ	Alouette des champs.
Visdiefje.	<i>Sterna hirundo</i> LINNÉ	Sterne Pierre-Garin.
Waterhoen.	<i>Gallinula chloropus</i> (LINNÉ)	Poule d'eau.
Wielewaal.	<i>Oriolus oriolus</i> (LINNÉ)	Loriot.
Winterkoning.	<i>Troglodytes troglodytes</i> (LINNÉ)	Troglodyte.
Wouwaapje.	<i>Ixobrychus minutus</i> (LINNÉ)	Blongios.
Wulp.	<i>Numenius arquata</i> (LINNÉ)	Courlis.
Zaagbek (Middelste).	<i>Mergus serrator</i> LINNÉ	Harle huppé.
Zanglijster.	<i>Turdus philomelus</i> BREHM.	Grive chanteuse.
Zilvermeeuw.	<i>Larus argentatus</i> PONTOPPIDAN	Goéland argenté.

BIBLIOGRAPHIE

- R. BARTON, *How to watch Birds*, New-York, Toronto, London, 1955.
- Dr L. DEBOT, *De Kip*, bewerkt door E. KESTELOOT, Brussel, 1957.
- Dr L. DEBOT, *Nouveau Calendrier Nature en Belgique*, Bruxelles, 1956.
- Dr M. A. IJSSELING en K. DE KIEFTE, *De Jonge Veldbioloog*, Zutphen, 1955.
- L. LIPPENS, *De Vogels in België*, Sint-Andries, Brugge, 1950.
- *Tous nos Oiseaux en couleurs*. Manuel pour identifier tous les Oiseaux de la faune belge, Saint-André-lez-Bruges, s. d.
- R. PETERSON, G. MOUNTFORT, P. A. D. HOLLOM, *Vogelgids*, bewerkt door J. KIST, Amsterdam, 1954.
- J. E. SLUITERS, *Vogels in en bij de stad*, Zutphen, 1953.
- ST. SMITH, *A l'étude des Oiseaux*, Paris, 1953.
- N. TINBERGEN, *Vogelleven*, Amsterdam, 1957.
- Dr W. H. VAN DOBBEN, *Wat vliegt daar?*, Zutphen, z. d.
- R. VERHEYEN, *De Eendvogels van België*, Brussel, 1943.
- *De Spechten en Koekoeken van België*, Brussel, 1943.
- *De Dag- en Nachtroofvogels van België*, Brussel, 1943.
- *De Zangvogels van België*, deel I, Brussel, 1944.
- *De Zangvogels van België*, deel II, Brussel, 1948.
- *De Steltlopers van België*, Brussel, 1948.
- *De Duiven en Hoenders van België*, Brussel, 1950.
- *De Watervogels van België*, Brussel, 1951.
- Vermogen van het Koninklijk Belgisch Instituut voor Natuurwetenschappen.
De Vogels van België, alfabetische lijst der Latijnse en van hun gelijkwaardige Franse en Nederlandse benamingen, Brussel.
- G. J. WALLACE, *An Introduction to Ornithology*, New-York, 1955.
-